

Wegwijs ♦ in ♦ grijs

**'MEER VERDUIDELIJKING VOOR DE
SCHOONHEIDSSPECIALIST
– EEN EERSTE AANZET'**

MAART 2023

Inhoudsopgave

INTRODUCTIE

3

HET LEDENONDERZOEK

4

DE LEVERANCIERSENQUÊTE

6

INTERVIEWS MET BELANGHEBBENDEN

8

CONCLUSIE

9

AANBEVELINGEN

10

BRONNENLIJST

13

Introductie

Op dit moment bestaat er veel onduidelijkheid over welke (risicovolle) behandelingen een schoonheidsspecialist mag uitvoeren en welke niet. Er is geen heldere wetgeving over bepaalde producten en technieken en de wet laat ruimte bij het uitvoeren van huidverbeterende behandelingen, zoals peelings, microneedling en plasma. Deze ruimte roept telkens weer vragen op over de risico's van dergelijke technieken en of deze thuishoren bij de schoonheidsspecialist. Kortom, er bestaat een 'grijs gebied'. Het ontbreken van deze heldere kaders en de oprekking van het grijze gebied hebben gevolgen voor zowel klanten die een behandeling afnemen als voor het aanzien van de branche.

Het project 'Wegwijs in grijs' is een initiatief van ANBOS om meer inzicht te krijgen in risicovolle behandelingen die schoonheidsspecialisten aanbieden. Het project is een vervolg op het rapport van het Rijksinstituut voor Volksgezondheid en Milieu (RIVM). In 2018 onderzocht het RIVM de mogelijke risico's van huidverbeterende behandelingen in schoonheidssalons. Het doel van dit rapport was inzicht krijgen in welke behandelingen mogelijk risicovol zijn en wat de risico's inhouden. De resultaten werden gepubliceerd in een RIVM-rapport ([zie RIVM-rapport, 2018](#)). In dit rapport adviseert het RIVM om beter af te bakenen aan welke eisen schoonheidsspecialisten moeten voldoen die risicovolle behandelingen uitvoeren.

Het is belangrijk voor de consumentenveiligheid en een verantwoorde beroepsuitoefening dat de risico's van dergelijke behandelingen beter in kaart worden gebracht. ANBOS zal naar aanleiding van de resultaten in dit onderzoek een standpunt innemen over bepaalde behandelingen en de toepassing van apparatuur en producten. Dit onderzoek moet gezien worden als een eerste aanzet in het project 'Wegwijs in grijs'. Het is een onderzoeksrapport met daarin conclusies over of bepaalde behandelmethoden door de schoonheidsspecialist uitgevoerd zouden moeten worden. Tegelijkertijd formuleren we op basis van de conclusies uit dit rapport concrete vervolgstappen.

Om te beginnen heeft ANBOS door middel van een ledenonderzoek inzicht gekregen in hoe schoonheidsspecialisten kijken naar risicovolle behandelingen en het grijze gebied. Bovendien zijn leveranciers gevraagd naar de apparatuur en producten die zij aanbieden, welke voorwaarden zij stellen aan het gebruik en welke risicovolle behandelingen en ontwikkelingen zij in de branche zien. Naast de kwantitatieve fase heeft ANBOS verdiepende gesprekken gevoerd met belanghebbenden, zoals de overheid en leveranciers. Op basis van deze resultaten komt ANBOS met aanbevelingen die voor meer verduidelijking zorgen bij schoonheidsspecialisten, klanten en belanghebbenden.

Het ledenonderzoek

Het project 'Wegwijs in Grijs' is gestart met een [uitgebreide ledenenquête](#). In totaal hebben 427 leden meegewerkt aan het onderzoek. Schoonheidsspecialisten zijn gevraagd naar welke behandelmethoden zij aanbieden en welke daarvan geclassificeerd kunnen worden als risicovol. Er is daarbij ook specifiek gevraagd naar wat de risico's zijn van de behandelingen die zij als risicovol classificeren. Daarnaast is meer inzicht verkregen in de aantallen van de uitgevoerde behandelingen. De focus lag op de volgende behandelingen: bio-skin jetting, cupping, cryo behandelingen, dermaplaning, fractional needling, huidblekende middelen, mesotherapie, microdermabrasie, microneedling, peelings en plasma.

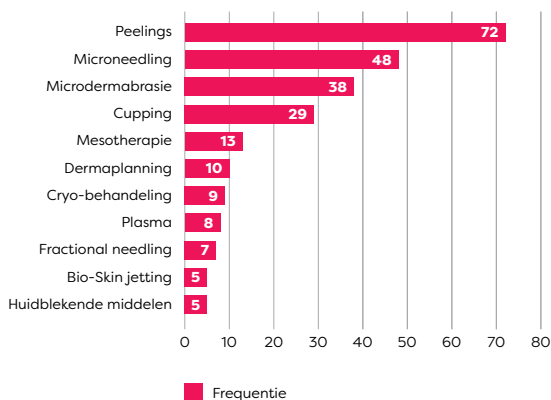

HOE VAAK VOEREN SCHOONHEIDSSPECIALISTEN BEHANDELINGEN UIT EN WELKE BEHANDELING WORDT ALS MEEST RISICOVOL WORDEN GEZIEN?

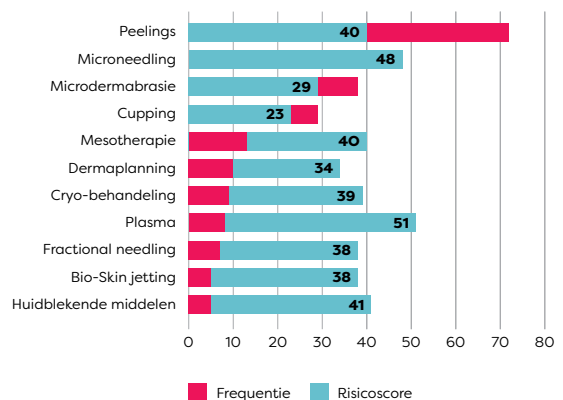
Van de onderzochte behandelingen worden peelings het vaakst uitgevoerd. Na peelings voeren schoonheidsspecialisten microneedling, microdermabrasie en cupping het vaakst uit. Huidblekende middelen en bio-skin jetting worden juist het minst uitgevoerd.

Over het algemeen zien schoonheidsspecialisten de elf behandelingen als niet heel risicovol. Kijkend naar de risicoscore wordt plasma als de meest risicovolle behandeling gezien. Deze behandeling wordt echter door relatief weinig deelnemers uitgevoerd. Microneedling scoort de tweede hoogste risicoscore, maar wordt juist relatief vaak uitgevoerd. Dit betekent dat de risico's van microneedling de meeste impact (kunnen) hebben, omdat deze behandeling het vaakst wordt uitgevoerd.

MEEST VOORKOMENDE BEHANDELING

COMBINATIE VAN RISICOSCORE EN FREQUENTIE

WELKE APPARATUUR EN PRODUCTEN WORDEN GEBRUIKT EN VAN WELKE LEVERANCIERS ZIJN DEZE AFKOMSTIG?

In dit onderzoek verschilt het per behandeling welke apparatuur en producten gebruikt worden. Bij een aantal behandelingen gebruiken de meeste schoonheidsspecialisten heel duidelijk één bepaald apparaat of product van bepaalde leveranciers. Bij andere behandelingen is er juist een grote diversiteit in de apparaten en producten die door schoonheidsspecialisten worden gebruikt. Een klein aantal leden zet apparatuur voor andere doeleinden in dan waarvoor deze oorspronkelijk zijn ontwikkeld.

HOE GAAN SCHOONHEIDSSPECIALISTEN OM MET EVENTUELE KLACHTEN?

Twee derde van de schoonheidsspecialisten geeft aan in de laatste jaren geen klachten, feedback of opmerkingen van klanten te hebben ontvangen. De behandelingen met de meeste klachten zijn: peelings, acnebehandelingen en elektrisch ontharen. Als salons wel klachten ontvangen dan behandelen zij deze vrijwel altijd zelf of zij behandelen deze niet. Verder blijkt dat externe partijen, zoals een klachtenfunctionaris of een geschilleninstantie, vrijwel nooit een rol spelen in het proces om klachten af te handelen.

WELKE RISICOVOLLE ONTWIKKELINGEN ZIEN SCHOONHEIDSSPECIALISTEN BINNEN DE BRANCHE?

Schoonheidsspecialisten noemen drie risicovolle ontwikkelingen. De snelle verkrijgbaarheid van apparatuur via websites is daar één van. Tegelijkertijd geven schoonheidsspecialisten aan dat het ontbreken van diploma's bij schoonheidsspecialisten een risicovolle ontwikkeling is. Het (gelijktijdig) combineren van verschillende behandelingen wordt ook gezien als een risico.

Naast de in dit rapport onderzochte behandelingen worden een aantal andere risicovolle behandelingen genoemd. Zo worden behandelingen met 'injectables', denk aan botox en fillers, genoemd. Dit zijn cosmetische ingrepen die alleen door bekwame artsen gedaan mogen worden (Rijksoverheid, 2023).

Verder worden de mesogun, de hyaluronpen en verschillende soorten peelings als risicovol ervaren. Vanaf juli 2022 beschouwt IGJ het gebruik van de mesogun en de hyaluronpen als een injectie en daarmee als een voorbehouden handeling. Een voorbehouden handeling mag alleen worden uitgevoerd door een BIG-geregistreerde behandelaar. Schoonheidsspecialisten vallen hier niet onder (IGJ, 2022). Aan (het percentage van) de stoffen in peelings zijn ook bepaalde regels verbonden. Deze zijn onder andere opgenomen in de Europese Cosmetica Verordening. Er zijn dus een aantal behandelingen waar inmiddels meer duidelijkheid in is gekomen. Juist voor de vaak uitgevoerde behandelingen, zoals hierboven genoemd, moeten duidelijke richtlijnen komen. Deze richtlijnen ontbreken op dit moment nog in de branche.

De leveranciersenquête

De leveranciersenquête is ingevuld door negen leveranciers. Het doel van deze vragenlijst was om informatie op te halen over de aangeboden technieken en de toelatingseisen. Om die reden is er gevraagd naar welke apparatuur/producten leveranciers aanbieden, welke voorwaarden zij stellen aan hun afnemers en welke risicovolle behandelingen en ontwikkelingen zij in de branche zien.

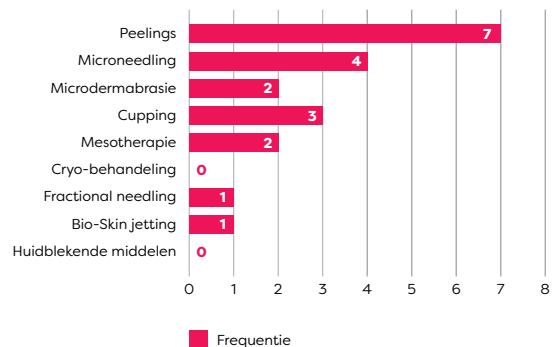
WELKE APPARATUUR OF PRODUCTEN WORDEN HET VAAKST GELEVERD EN/OF GEPRODUCEERD?

Van alle bevroagde behandelingen worden de apparaten en producten voor peelings het vaakst geproduceerd en/of geleverd. Ongeveer de helft van de leveranciers die hebben meegewerkt, levert of produceert apparatuur voor (het uitvoeren van) microneedling. Een aantal apparaten en producten worden niet tot bijna niet geleverd of geproduceerd door deze leveranciers. Het gaat dan om cryo-behandeling, huidblekende middelen, fractional needling en bio-skin jetting.

AAN WIE LEVEREN LEVERANCIERS HUN APPARATEN EN PRODUCTEN VOOR PEELINGS EN WAT STELLEN ZIJ DAARBIJ ALS EISEN?

Op één leverancier na worden peelings geleverd aan zowel schoonheidsspecialisten, huid-therapeuten als artsen. De meeste leveranciers kopen in bij een fabrikant binnen de EU. Over het algemeen vinden zij dat de behandelaar een opleiding moet hebben om deze apparatuur of producten aan te schaffen. Volgens de meeste leveranciers zouden de (minimale) toelatingseisen om te werken met peelings een diploma schoonheidsverzorging en een training vanuit de leverancier moeten zijn. Eén van de leveranciers geeft aan dat het “werkzaam zijn als schoonheidsspecialist” deze bekwaamheid aangeeft.

AANTAL SPECIALISTEN DAT PER BEHANDELING AAN SCHOONHEIDSSPECIALISTEN LEVERT

AAN WIE LEVEREN LEVERANCIERS HUN APPARATEN EN PRODUCTEN VOOR MICRONEEDLING EN WAT STELLEN ZIJ DAARBIJ ALS EISEN?

Ongeveer de helft van de leveranciers biedt producten en apparaten aan voor microneedling. De meeste apparatuur en producten worden ingekocht binnen de EU. De mate waarin leveranciers een diploma nodig vinden voor het gebruik is gemiddeld 72,5%. Leveranciers vinden over het algemeen een diploma nodig, maar het verschilt welk diploma: een diploma schoonheidsverzorging, een diploma schoonheidsverzorging met een specialisatie of een diploma met een training. Eén leverancier vindt een uitgebreide training voldoende.

AAN WIE LEVEREN LEVERANCIERS HUN APPARATEN EN PRODUCTEN VOOR CUPPING EN WAT STELLEN ZIJ DAARBIJ ALS EISEN?

Een derde van de leveranciers levert of produceert apparatuur of producten voor (het uitvoeren van) cupping. Deze leveranciers leveren alleen aan schoonheidsspecialisten, huidtherapeuten en artsen. Twee van de drie leveranciers koopt de apparaten of producten in binnen de EU. De mening over de minimale toelatingseisen varieert van een uitgebreide training tot een diploma schoonheidsverzorging of een combinatie van beide.

AAN WIE LEVEREN LEVERANCIERS HUN APPARATEN EN PRODUCTEN VOOR MICRODERMABRASIE EN MESOTHERAPIE EN WAT STELLEN ZIJ DAARBIJ ALS EISEN?

De producten en apparatuur voor microdermabrasie en mesotherapie worden enkel door twee leveranciers in dit onderzoek aangeboden. Voor microdermabrasie geldt dat de ene leverancier aan alle beroepsgroepen levert en de ander alleen aan de zorggerelateerde beroepen. De ene leverancier koopt de producten en apparatuur binnen de EU in en de ander buiten de EU. Het verschilt ook per leverancier of zij vinden dat de behandelaar een diploma nodig heeft of niet. Voor mesotherapie geldt dat dit door beide leveranciers wordt aangeboden aan schoonheidsspecialisten, huidtherapeuten en artsen. De benodigde apparatuur en producten voor mesotherapie worden zowel binnen als buiten de EU ingekocht. Beide leveranciers geven aan dat de mate waarin de behandelaar een diploma moet hebben 100% is. Het gaat om een diploma schoonheidsverzorging mbo 3 of 4.

WELKE RISICOVOLLE BEHANDELMETHODEN EN ONTWIKKELINGEN ZIEN LEVERANCIERS IN DE BRANCHE?

Andere opkomende behandelmethoden en technieken die als risicovol worden gezien zijn de hylaronpen, plasma(pen), IPL en vormen van microneedling (BB of RF). Afgezonderd van de hyaluronpen zien leveranciers andere risicovolle behandelingen dan schoonheidsspecialisten. Eén leverancier geeft verder aan dat het risico vooral zit in het verkopen aan ongediplomeerden, het verkopen van onjuiste apparatuur, het niet volgen van de wetgeving en het niet verplicht volgen van trainingen voor de verkoop van bepaalde apparatuur en producten. Ontwikkelingen die als risicovol worden beschouwd zijn: te weinig controle en naleving van de wet door leveranciers en het aan iedereen leveren van producten, zoals TCA peelings en zuren.

Interviews met belanghebbenden

Naast een ledenonderzoek en leveranciersenquête is ANBOS in gesprek gegaan met verschillende belanghebbenden om de opgehaalde resultaten te toetsen en naar nieuwe ontwikkelingen te vragen. Uit de gesprekken met leveranciers blijkt dat er tot op zekere hoogte eisen worden gesteld aan schoonheidsspecialisten wanneer het gaat over het gebruik van apparaten en producten. Hetzelfde geldt voor de nazorg. Leveranciers blijven echter een commerciële partij, waardoor ook ‘schoonheidsspecialisten’ die niet in het bezit zijn van de juiste diploma’s, apparaten en producten kunnen inkopen.

De verzekeraar, denk aan aansprakelijkheidsverzekeringen, speelt hierin een belangrijke rol. Daar moeten schoonheidsspecialisten diploma’s aanleveren om hun bekwaamheid aan te tonen. Ook bij verzekeraars kan er daarentegen onduidelijkheid leven over wat er in de schoonheidsbranche wel en niet mag.

Tegelijkertijd zorgen de snel opkomende consumentenmarkten, waar consumenten goedkoop producten en apparaten kopen, voor een bedreiging. Het is niet altijd even duidelijk of deze aan de juiste wettelijke regels voldoen, zoals aan de Medical Device Regulation (MDR).

Conclusie

Het doel van het project 'Wegwijs in grijs' is meer inzicht krijgen in de 'grijze' behandelmethoden die schoonheidsspecialisten aanbieden. Zo laat dit onderzoek zien dat peelings, microneedling, microdermabrasie en cupping het vaakst worden uitgevoerd, geleverd en geproduceerd. Over het algemeen ervaren schoonheidsspecialisten de grijze behandelmethoden als niet heel risicovol. Plasma wordt als meest risicovol ervaren, maar wordt minder vaak uitgevoerd. Microneedling wordt als minder risicovol gezien, maar wordt juist relatief vaak uitgevoerd. Dit betekent dat de risico's van microneedling de meeste impact (kunnen) hebben, omdat deze behandeling het vaakst wordt uitgevoerd. Op dit moment ontbreken er nog steeds heldere kaders voor al deze behandelingen.

Momenteel spelen verzekeraars en leveranciers daarin een belangrijke rol. Zij kunnen eisen stellen aan wanneer een schoonheidsspecialist een verzekering, denk aan een aansprakelijkheidsverzekering voor microneedling, mag afsluiten of wanneer een schoonheidsspecialist een apparaat of product mag kopen. ANBOS merkt dat er ook bij deze partijen onduidelijkheid bestaat over welke bevoegdheden schoonheidsspecialisten hebben. Het gevolg is dat verschillende partijen in de schoonheidsbranche naar elkaar wijzen.

In het volgende hoofdstuk formuleert ANBOS vijf aanbevelingen met concrete vervolgstappen. Hiermee hoopt ANBOS een eerste aanzet te doen om het grijze gebied minder grijs te maken.

Aanbevelingen

Het doel van dit onderzoek is gericht op het in kaart brengen van het grijze gebied binnen de schoonheidsbranche. Op basis van het ledenonderzoek, de leveranciersenquête en de interviews heeft ANBOS vijf aanbevelingen geformuleerd. De aanbevelingen, en de daarmee samenhangende vervolgstappen, dragen bij aan een versmalling van het grijze gebied.

◆ Aanbeveling 1 ◆ ONTWIKKELING RICHTSNOEREN

Microneedling is een behandeltechniek die de laatste jaren een steeds grotere impact heeft gekregen op de schoonheidsbranche. Dit blijkt zowel uit het ledenonderzoek als uit de leveranciersenquête. Schoonheidsspecialisten voeren deze behandeling vaak uit, ondanks dat zij het ook als enigszins risicovol inschatten. Op dit moment bestaan er echter nog geen duidelijke richtlijnen voor de branche. Tot welke diepte mag een schoonheidsspecialist bijvoorbeeld de huid ingaan? Wat zijn contra-indicaties van een microneedling behandeling? Over deze vaak uitgevoerde behandeling moet meer duidelijkheid komen. Daarom is de eerste aanbeveling de ontwikkeling van het 'Richtsnoer Microneedling' met als doel meer opheldering in de branche over wat wel en niet is toegestaan.

Tegelijkertijd zijn er meer behandelingen die vaak worden uitgevoerd, zoals microdermabrasie en cupping. Ook voor deze behandelingen zal ANBOS richtsnoeren ontwikkelen zodat er één lijn komt in hoe schoonheidsspecialisten deze behandeling uitvoeren. Gezien de hoge risicoscore van plasma zal ANBOS de komende tijd in de gaten houden of een richtsnoer voor deze behandeling ook gewenst is. Plasma wordt immers minder vaak uitgevoerd dan de hierboven genoemde behandelingen.

◆ Aanbeveling 2 ◆ INFORMATIEDOCUMENT PEELINGS

Het geven van peelings aan klanten wordt door schoonheidsspecialisten als een risicovolle behandeling gezien en wordt door leveranciers het vaakst geproduceerd en geleverd. Uit interviews blijkt dat er ondertussen veel verschillende peelings in omloop zijn die niet altijd wettelijk zijn toegestaan. De tweede aanbeveling is daarom gericht op het beter in kaart brengen van de verschillende soorten peelings. ANBOS zal een kennisdocument naar buiten brengen dat wordt gedeeld met zowel schoonheidsspecialisten, leveranciers als andere branchepartijen. In combinatie met aanbeveling 1 en 3 wordt er op deze manier voor gezorgd dat er voor producten, apparaten en behandelingen meer verduidelijking komt in het grijze gebied.

◆ *Aanbeveling 3* ◆ INFORMATIEDOCUMENT GEBRUIK VAN (MEDISCHE) APPARATEN

Niet alleen op het gebied van behandelingen (aanbeveling 1) en producten (aanbeveling 2) bestaat veel onduidelijkheid. Dit geldt ook voor het inkopen en aanschaffen van (medische) apparatuur. De regels die daaraan verbonden zijn, staan onder andere in de MDR (Medical Device Regulation). Uit bovenstaand onderzoek blijkt dat de snelle verkrijgbaarheid van apparatuur via websites en de wildgroei aan niet-gediplomeerde schoonheidsspecialisten vaak risico's met zich meebrengen. Dit heeft een negatieve invloed op het aanzien van de schoonheidsbranche.

Het is belangrijk dat gediplomeerde schoonheidsspecialisten die aangesloten zijn bij ANBOS zich bewust zijn van de wet- en regelgeving die gepaard gaat met het gebruik van apparaten. De derde aanbeveling is daarom gericht op een toelichting en uitwerking van deze complexe wetten en regels.

◆ *Aanbeveling 4* ◆ PROACTIEVE BENADERING IN DE SCHOONHEIDSBRANCHE

Door leveranciers worden producten en apparaten geleverd aan schoonheidsspecialisten met en zonder diploma. Leveranciers zijn immers commerciële partijen. ANBOS wil graag het belang van diploma's blijven benadrukken. Het is voor schoonheidsspecialisten bijvoorbeeld alleen mogelijk om zich bij ANBOS aan te sluiten als zij een geldig diploma hebben. Bij organisaties in het veld is het belangrijk om deze nadruk ook te blijven leggen, denk aan de overheid en verzekeringsmaatschappijen. Een proactieve benadering van deze organisaties behoort om die reden tot de vierde aanbeveling. Het voeren van gesprekken en het delen van informatie, zoals de ANBOS-richtsnoeren, dragen bij aan de bewustwording dat het hebben van een diploma binnen de schoonheidsbranche van belang is. ANBOS hoopt dat het grijze gebied hierdoor meer wordt afgebakend.

◆ *Aanbeveling 5* ◆ KLACHTENAFHANDELING

De laatste aanbeveling heeft betrekking op de klachtenafhandeling door schoonheidsspecialisten. Eén van de belangrijkste vereisten van de Wet Kwaliteit, Klachten en Geschillen Zorg (Wkkgz) is het hebben van een klachtenregeling, met als onderdeel dat klanten gratis terecht kunnen bij een klachtenfunctionaris. Een daaraan verbonden vereiste is dat zorgaanbieders de klachtenregeling onder de aandacht brengen bij hun klanten. Zodoende worden klachten onafhankelijk en op een juiste manier afgehandeld. ANBOS-leden voldoen automatisch aan dit onderdeel van de Wkkgz. Afgelopen jaar is het belang hiervan opnieuw gebleken: tijdens de inspectiebezoeken van de inspectie is er onder andere gekeken naar de klachtenregeling bij schoonheidssalons.

Uit de inspectiebezoeken en het ledenonderzoek komt naar voren dat de klachtenregeling lang niet bij alle salons goed is ingeregeld. Zo geven leden aan dat wanneer zij een klacht ontvangen, zij deze vrijwel altijd zelf behandelen of zelfs helemaal niet. Hieruit kan worden afgeleid dat klanten niet altijd weten waar zij met hun klachten terecht kunnen. Daarmee voldoen schoonheidsspecialisten niet aan deze eis van de Wkkgz.

Op basis van deze resultaten heeft ANBOS de klachtenprocedure beter onder de aandacht gebracht bij schoonheidssalons. Zo is er een klachtenfolder ontwikkeld die salons op hun website kunnen plaatsen of die zij op een zichtbare plek in de salon kunnen leggen. Van de klachten die binnenkomen, gaat ANBOS de hoeveelheid en het type klachten monitoren. Hier kunnen nieuwe vervolgstappen uit volgen die relevant zijn voor het grijze gebied. Verder updatet ANBOS op dit moment het 'Richtsnoer Wkkgz' zodat ook de andere vereisten van de Wkkgz voor schoonheidsspecialisten nog duidelijker in kaart worden gebracht.

VERVOLGONDERZOEK

Dit onderzoek is een eerste aanzet om meer inzicht te krijgen in het grijze gebied. Met deze eerste inventarisatie en concrete aanbevelingen zijn we er echter nog niet. De branche verandert snel door nieuwe behandeltechnieken, producten, apparaten en wet- en regelgeving. Het gevolg is dat er verschillende interpretaties zijn op wat er wel en niet mag in de schoonheidsbranche. Vervolgonderzoek naar bovenstaande ontwikkelingen blijft nodig om te kunnen reageren op nieuwe kansen en bedreigingen. ANBOS zal deze ontwikkelingen in de gaten houden met als doel de blijvende kwaliteitsbevordering van de beroepsgroep en de branche.

Dit onderzoek had niet van de grond kunnen komen zonder de verschillende respondenten. Graag wil ANBOS haar leden, de leveranciers en stakeholders bedanken voor hun deelname aan het onderzoek. De deelname draagt bij aan nieuwe, relevante inzichten voor het grijze gebied. ANBOS hoopt dat belangrijke branchepartijen ons blijvend weten te vinden en met ons in gesprek gaan om de schoonheidsbranche naar een nog hoger niveau te tillen.

Bronnenlijst

- 🔗 Inspectie Gezondheidszorg en Jeugd (IGJ) (2022).
Veilige zorg in schoonheidssalons, maar kwaliteit kan omhoog.
- 🔗 Rijksinstituut voor Volksgezondheid en Milieu (RIVM) (2018).
Een inventarisatie van risicovolle behandelingen in schoonheidssalons.
- 🔗 Rijksoverheid (2023). **Mag mijn behandelaar de cosmetische ingreep uitvoeren?**

Colofon

Tekst ANBOS

Eindredactie ANBOS

Disclaimer

Ondanks alle zorg die is besteed aan de samenstelling van dit rapport, aanvaardt ANBOS geen enkele aansprakelijkheid voor directe of indirecte schade, van welke aard dan ook, die het gevolg is of zou kunnen zijn van een mogelijke onvolkomenheid of fout in de inhoud van dit rapport of het gebruik van de daarin vermelde informatie. Aan de inhoud van dit rapport kunnen geen rechten worden ontleend. © 2023